

Європейське соціальне дослідження (ESS) створювалося як відповідь на низьку доступність академічно вивіренних міжнародних баз даних, зокрема із питань цінностей, переконань і настанов.

Засновники ESS – Роджер Джоуел (Roger Jowell) та Макс Каасе (Max Kaase). Склали науковий план дослідження, переконали національних спонсорів, Європейський науковий фонд і Європейську комісію у наявності браку знання і у необхідності фінансувати й підтримувати строго наукове, високоякісне всезагальне порівняльне соціальне дослідження в інтересах широкого кола соціальних вчених.

Європейське соціальне дослідження (ESS) – це панєвропейська дослідницька інфраструктура, котра продукує дані, що є вільно доступними для науковців, управлінців, громадянського суспільства та більш широкого загалу. У 2013 році вона отримала статус Європейського дослідницького інфраструктурного консорціуму (ERIC).

Діяльність ESS ERIC полягає в проведенні раз на два роки опитувань, що вимірюють соціальні настанови та поведінку; дотриманні й розвитку найвищих стандартів міжнародних досліджень; впровадженні навчальних курсів та віртуальних навчальних програм; та підтримці відкритого доступу до зростаючих за обсягом баз даних та архівів документів (див. www.europeansocialsurvey.org).

Члени консорціуму фінансують Основну наукову групу, котра встановлює вимоги та контролює якість опитування, а також розповсюджує та здійснює нагляд за даними. Учасники фінансують свої власні національні групи, котрі реалізують дослідження у відповідних країнах, залучаючи задля проведення опитувань у домогосподарствах комерційні дослідницькі компанії, державні статистичні служби та некомерційні дослідницькі інституції.

В ході такого загального соціального опитування вимірюється ставлення людей до широкого кола тем. Від початку ESS задумувався як регулярне опитування, що має відстежувати зміни цінностей та настанов по всій Європі. Відтак у його анкеті присутній **основний розділ, котрий включає перелік питань, на які, починаючи з 2002 року, кожні два роки даються відповіді. Усі запитання супроводжуються єдиним списком альтернатив, що дозволяє легко порівнювати дані за різні проміжки часу.**

Розробка цієї «основної» частини опитувальника ESS відбувається у відповідності до рекомендацій академічних експертів, котрі консультували Основну наукову групу на перших стадіях планування ESS.

Крім того, в ході кожної з хвиль ESS в країнах-учасницях обираються міжнародні дослідницькі команди задля розробки частини опитувальника. Два «змінних» модулі формуються за результатами спеціального конкурсу, об'ява про який розміщується в Офіційному журналі Європейського Союзу (Official Journal of the European Union – OJEU).

Таким чином, опитувальник ESS завжди включає питання, котрі вимірюють ставлення до медіа, здоров'я та благополуччя, довіру до інститутів та уряду, освіти та зайнятості, соціальний капітал та довіру, становище домогосподарств, громадську участь і демократію, соціальну ексклюзивність,

політичні цінності та політичну включеність, соціально- демографічні ознаки, ставлення до імміграції та злочинності.

В опитувальник ESS входили розроблені у співпраці із запрошеними вченими питання на тему громадської участі, охорони здоров'я та медицини, економічної моралі, сім'ї, роботи і благополуччя, ейджизму, довіри до поліції та суду, демократії, імміграції, соціальних нерівностей у здоров'ї, ставлення до добробуту, ставлення до кліматичних змін і енергетичної безпеки. До деяких із цих тем повторно зверталися у наступних хвилях.

В довготривалій перспективі результати цих вимірювань відкривають вражаючі відмінності та схожість між різними європейськими країнами. Ретельно зібрані порівняльні дані згодом знаходять своє застосування в академічній спільноті, а їх вивчення нерідко спонукає до політичних, соціальних та економічних дискусій як на європейському рівні, так і на рівні окремих країн, залучених до проекту. Вчені, посадові особи, аналітичні центри та інші зацікавлені сторони отримують можливість вимірювати та аналізувати погляди європейського населення з точки зору їх відмінностей як в часі, так і між країнами.

Наразі проведено вісім хвиль дослідження. Польовий етап восьмої хвилі розпочався у вересні 2016 року, а дев'ята хвиля офіційно триватиме з 1 червня 2017 по 31 травня 2019 року.

Долучення європейських країн до ESS вітається навіть якщо вони ще не брали у ньому участі взагалі або не долучалися до нього протягом певного часу. Поява нових країн-учасниць дозволяє ESS ERIC розширити обсяги доступних для порівняння даних та знизити вартість участі для всіх залучених країн. Задля сприяння країнам, котрі до цього часу ще не брали участі у проекті, Основна група ESS може надати всю необхідну підтримку.

Країни, що стали учасницями ESS, повинні призначити національного представника, котрий матиме всі повноваження для голосування по всім питанням, що розглядатимуться на Загальних зборах. Крім того, кожна з країн-учасниць повинна призначити національного координатора, котрий керуватиме діяльністю ESS ERIC в межах своєї країни. Вони нестимуть загальну відповідальність за забезпечення успішного проведення польового етапу дослідження.

Нерідко польовий етап дослідження виконує третя сторона, але кінцеву відповідальність за проведення опитування в рамках ESS в певній країні несе саме національний координатор.

Завдяки коментарям, якими ESS доповнює оригінальний опитувальник, перекладачі готують інструментарій мовою своєї країни так, що питання мають однаковий сенс для кожної з мов. Опитувальник перекладається певною мовою тоді, коли ця мова є першою мовою для не менш ніж 5 % населення країни.

На основі інструкції (Specification), котра надходить кожній країні-учасниці із центру під час її підготовки до чергової хвилі, кожна національна координаційна група визначає відповідну структуру вибірки та розробляє дизайн вибірки, що буде реалізована в їхній країні.

ESS надає усі необхідні матеріали для підготовки інтерв'юерів та проведення інструктажу. Надзвичайно важливо, щоби в усіх європейських країнах інтерв'ю відбувалися максимально схожим чином, але з урахуванням суттєвої національної специфіки. Під час сесій інструктажу даються роз'яснення щодо проекту ESS, його опитувальника і правил. Перед виходом на роботу у польовому етапі ESS усі інтерв'юери повинні пройти особистий інструктаж.

Польовий етап дослідження триває щонайменше протягом одного місяця, але в діапазоні максимально дозволеного чотиримісячного періоду. Усі країни прагнуть досягти ефективного обсягу вибірки щонайменше у 1 500 респондентів, хоча для країн із меншим населенням цей обсяг може бути знижено. По завершенні польового етапу національні координаційні групи подають зібрані дані до архіву даних ESS.

ESS продовжує розбудовувати велику базу відкритих даних, що вимірюють поведінку та соціальні настанови європейців. Крім того, національні групи відслідковують та фіксують політичні заяви, котрі лунають у медіасюжетах під час польового етапу. Це дає впевненість у тому, що нинішні та майбутні аналітики будуть обізнані із національним контекстом, в якому проводилися опитування.

Починаючи з 2002 року було зібрано понад 350 тис. безпосередньо проведених із респондентами інтерв'ю. Наразі зареєстровано понад 100 тис. користувачів, котрі мають змогу аналізувати зібрані дані онлайн через веб-програму під назвою Nesstar, або завантажувати їх для більш детального аналізу в таких програмах як SPSS, R або STATA. Крім того, у них є можливість скористатися курсом онлайнного навчання, що має назву ESS EduNet.

Дані є повністю доступними для безкоштовного завантаження з будь-якого місця у світі. Під час завантаження дані можна налаштовувати і користувачам пропонується декілька опцій: вони можуть одразу завантажити дані для більш ніж однієї хвили по кількох країнах. Файли з даними можна завантажувати у різних форматах. Користувач має можливість обирати, які саме змінні входитьимуть у створений для нього масив.

Завантаження багаторівневих даних ESS дасть можливість доповнювати інформацію про респондентів відомостями про країни та окремі регіони. Ця можливість частково була профінансована коштом Міжнародної премії Рене Декарта за досконалість у колективному науковому дослідженні, що її отримав проект ESS в 2005 році.

Аналіз бази Google Scholar за 2003–2015 роки виявив 3 104 посилання на ESS у англійськомовних академічних журнальних статтях, книгах, окремих розділах, доповідях на конференціях та робочих документах.

ІСТОРІЯ

Європейське соціальне дослідження (ESS) – це академічно орієнтоване міжнародне загальне соціальне дослідження, котре проводиться в країнах Європи з 2002 року.

Кожні два роки на основі наново сформованих крос- національних вибірок, в котрі входять жителі відповідних країн віком від 15 років, проводяться безпосередні інтерв'ю з респондентами в домогосподарствах.

Ініціатива з розробки ESS з'явилася у 1995 році на Постійному комітеті з питань соціальних наук при Європейському науковому фонді (European Science Foundation – ESF). Для розробки проекту ESS були створені комітети, очолювані професором Роджером Джоуелом зі Сполученого Королівства та професором Максом Каасе із Німеччини.

Завдяки сприянню доктора Джона Сміта (John Smith) із ESF, це стало підставою для рішення ESF розпочати розробку проекту ESS. Роджера Джоуела попросили зібрати Основну робочу групу та подати в Єврокомісію клопотання про централізовану фінансову підтримку країн- учасниць. Клопотання було задоволено і в 2001 році стартувала перша хвиля ESS, польовий етап якої розпочався у 2002 році.

В цьому дослідженні вимірювалися соціальні установки, переконання та поведінкові моделі розмаїтого населення понад тридцяти країн. Основні завдання ESS полягають у тому, щоб:

- представляти стабільні й мінливі риси соціальної структури, умов життя і соціальних настанов Європи та пояснювати, як саме змінюються європейська соціальна, політична і моральна система;
- встановлювати і популяризувати високі стандарти міжнародних досліджень в сфері соціальних наук, зокрема в питаннях розробки та апробації опитувальників, формування вибірки, збору даних, уникнення систематичних похибок та досягнення надійності запитань;
- впроваджувати обґрунтовані показники національного розвитку, що ґрунтувалися б на сприйнятті та оцінках громадянами ключових аспектів їхніх суспільств;
- проводити та підтримувати навчання європейських соціальних дослідників порівняльному кількісному вимірюванню та аналізу;
- побити дані про суспільні зміни більш помітними та популярними серед вчених, політиків та широкого загалу.

У 2005 році ESS став першим науковим проектом, який здобув Міжнародну премію імені Рене Декарта за досконале колективне наукове дослідження.

Премією Декарта, котру присудив Європейський Союз, нагородили міжнародну групу, що досягла в ході свого колективного дослідження виняткових наукових і технологічних результатів.

В результаті заявки, поданої до Єврокомісії від імені 15 країн Сполученим Королівством, у листопаді 2013 року ESS здобув статус Європейського дослідницького інфраструктурного консорціуму (European Research

Infrastructure Consortium – ERIC). ERIC є повноправною юридичною особою, що керується законами Європейського Союзу.

В березні 2016 року ESS ERIC було визнано провідною установою Європейського стратегічного форуму з питань дослідницької інфраструктури (European Strategy Forum on Research Infrastructures – ESFRI). Набуття цього статусу стало для ESS ERIC важливим досягненням та свідченням досконалості його інфраструктури.

ESFRI – це стратегічний інструмент Європейського Союзу по сприянню науковій інтеграції Європи та посиленню її міжнародної ролі. Раніше – у 2006, 2008 та 2010 роках – ESS включали в дорожню карту ESFRI. Ця дорожня карта фіксувала дослідницьку інфраструктуру пан'європейського значення, котра відповідає довгостроковим потребам європейської дослідницької спільноти в усіх наукових сферах.

До числа провідних установ ESFRI зараховується лише дослідницька інфраструктура, котра була впроваджена або почала формуватися на попередніх етапах реалізації дорожньої карти ESFRI. Статус провідної установи ESFRI надається виключно високоякісній та усталеній дослідницькій інфраструктурі – це запорука того, що вона і надалі буде визнаватися національними урядами.

СТРУКТУРА Й УПРАВЛІННЯ

- NSD – Норвезький центр дослідження даних (Норвегія);
- SCP – Нідерландський інститут соціальних досліджень (Нідерланди);

- Університет Пумпеу Фабра (Іспанія);
- Люблянський університет (Словенія).

У чотирьох інституціях діє посада заступника директора:

- Заступник директора у головному офісі – доктор Ерік Гарісон (Eric Harrison), штаб ESS ERIC, Лондонський міський університет;
- Заступник директора з науки – доктор Ангеліка Шойер (Angelika Scheuer), GESIS, Мангейм, Німеччина;
- Заступник директора з методології – доктор Інеке Ступ (Ineke Stoop), SCP, Гаага, Нідерланди;
- Заступник директора зі стратегії – Бйорн Хенріксен (Bjørn Henrichsen), Берген, Норвегія.

Загальні збори призначають незалежного голову (не з країн- учасниць), котрий виконує свої функції протягом чотирьох років (з правом на повторне обрання). Заступник голови призначається із числа національних представників, що беруть участь у Загальних зборах.

Загальні збори проводяться щонайменше двічі на рік, а в їх межах діють три постійні комітети: Консультативна рада з науки (Scientific Advisory Board – SAB), Консультативна рада з методів (Methods Advisory Board – MAB) та Фінансовий комітет (Finance Committee – FINCOM).

Приймаюча установа знаходиться у Лондонському міському університеті (спершу вона недовго знаходилася в Національному центрі соціальних досліджень, що у Сполученому Королівстві). Рішення щодо її місцезнаходження переглядається на Загальних зборах раз на чотири роки.

Крім того, директор ESS ERIC скликає Форум національних координаторів, в якому беруть участь призначені країнами- учасницями та країнами-спостерігачами національні координатори, а також основна наукова група.

Проект ESS ERIC підписав Декларацію з етики Міжнародного статистичного інституту (International Statistical Institute – ISI), якої виконавці дослідження повинні дотримуватися під час збору даних, на додачу до зобов'язань, що накладаються на них на національному рівні.

ОПЕРАТИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Як стверджується у Статуті ESS ERIC, кожна країна має призначити національного представника, котрий братиме участь у Загальних зборах. Тим, хто був обраний національними представниками, надаються усі повноваження для голосування по усім питанням, що розглядаються на Загальних зборах.

Крім того, кожна країна має призначити національного координатора. Основна функція національних координаторів полягає у координації діяльності ESS ERIC на національному рівні і забезпеченні її відповідності інструкціям (specifications), котрі в разі потреби видає директор.

Вони також беруть участь в обговоренні методології та структури опитувальника ESS.

Національний координатор несе загальну відповідальність за проведення польового етапу дослідження. Ця робота може бути делегована третій стороні, але загальна відповідальність за польовий етап все одно лежить на ньому.

ЗАЛУЧЕННЯ КРАЇН У ESS ERIC

Країни, котрі долучилися до ESS ERIC, поділяються на три категорії: учасників, спостерігачів та гостей.

Країни-учасниці мають повноцінне право голосу на Загальних зборах та несуть перед ERIC юридичну відповідальність. Вони мають перед ESS ERIC довгострокові зобов'язання, але можуть відмовитися від участі, повідомивши про це Загальні збори за два роки до виходу, що необхідно зробити до завершення дворічного циклу дослідження. Країни-спостерігачі приймаються до ESS ERIC на чотирирічний період, але не мають права голосу і не несуть перед ESS ERIC юридичної відповідальності. Щоб зберегти свій статус, країнам-спостерігачам необхідно подати до Загальних зборів прохання про його продовження.

Країни-гості допускаються до ESS ERIC на дворічний період (одну хвилину). Як і країни-спостерігачі, вони не голосують і не несуть юридичної відповідальності перед ERIC.

Участь у ESS ERIC дає багато переваг. Кожна країна отримує повну підтримку при підготовці польового етапу та допомогу при зборі даних з боку Основної наукової групи, що працює у семи європейських країнах. Крім того, Група допомагає перевірити якість даних, належним чином внести їх у єдиний міжнародний файл даних та підготувати їх для майбутнього використання.

Участь у консультативних радах з науки і з методів, а також у Форумі національних координаторів, беруть науковці з усієї Європи, котрі вносять дієвий вклад у розвиток інфраструктури, завдяки чому гарантуються висока якість роботи та безперешкодний доступ до даних і результатів.

ВИТРАТИ НА ПОЛЬОВИЙ ЕТАП, НАЦІОНАЛЬНА КООРДИНАЦІЯ ТА ВНЕСОК ОКРЕМИХ КРАЇН

Всі учасники, спостерігачі та гості повинні раз на два роки проводити опитування ESS за власний кошт, у відповідності до інструкцій ESS, котрі видаються для кожної хвили. Основним консультантом щодо вартості дослідження є національний координатор. У разі його відсутності, для оцінки витрат потенційні інвестори повинні проконсультуватися із

Всі залучені країни також повинні здійснювати фінансовий внесок у центральну координацію ESS ERIC. Цей внесок складається з мінімального внеску, що роблять усі країни, та додаткових витрат більш заможних країн, що вираховуються у відповідності до ВВП кожної із них. Крім того, значний додатковий фінансовий внесок робить приймаюча країна – Сполучене Королівство.

Основний бюджет робочої програми ESS 9 хвили складає € 2 538 405 за 2017–2018 та € 2 563 789 за 2018–2019 фінансовий рік.

Країни-гості повинні робити такий самий внесок як і країни-учасниці, і гостьовий статус не дає країні жодних фінансових привілеїв. Сукупний вклад країн-гостей потрапляє до центрального бюджету.

Гостьовий статус дозволяє країні долучитися до однієї хвили дослідження та скористатися усіма супутніми перевагами, а в ідеалі, він є першим кроком до майбутнього повного членства.

Крім того, кошти витрачаються на популяризацію роботи зі здобутими даними та забезпечення того, що ESS і надалі лишатиметься лідером розвитку методології.

Рахунки ESS ERIC проходять професійний та незалежний аудит.

ПРОЦЕДУРИ ДЛЯ ПОДАННЯ ЗАЯВКИ НА УЧАСТЬ

Щоб подати заявку на участь у ESS ERIC необхідно надіслати письмове звернення щодо членства в проєкті на ім'я голови Загальних зборів та на ім'я директора.

У листі потенційні нові учасники мають розкрити, яким чином вони планують доєднатися до діяльності і завдань, а також, яким чином вони виконуватимуть зобов'язання, що накладає на них участь у проєкті.

Заявники повинні пояснити, як саме вони виконають умови, необхідні для проведення дослідження у їхній країні за її власний кошт, згідно з інструкціями, котрі видаються директором і затверджуються Загальними зборами. Зразок заяви можна отримати в канцелярії директора ESS.

Після надходження листа від заявника, Загальні збори простою більшістю голосів вирішують, включати нову країну чи ні. Кожна заява має бути схвалена

відповідним державним міністерством країни, хоча участь гостей країн інколи може фінансуватися і приватними підприємствами.

Процедура подання заявки на отримання статусу країни-гостя є такою самою і вона описана в документі, котрий надсилається за запитом.

МЕТОДОЛОГІЧНА СТРОГІСТЬ

Поділяючи загальні витрати на координацію ESS і покриваючи виключно свої національні витрати, кожен учасник ESS ERIC отримує доступ до високоякісних порівняльних даних, котрі створюють важливий контекст для сприйняття даних по їх власній країні.

Високоякісна методологія та польовий етап роблять ESS дорожчим за інші, менш строгі дослідження. Але для цих витрат є цілий ряд підстав:

1. Щоб проводити порівняння між країнами, дослідження мають розроблятися і впроваджуватися всюди в однаковий спосіб. Інакше різниця між країнами відобразатиме радше методологічні, а не реальні сутнісні розбіжності.

2. Щоб отримати зразкові дані найвищої якості, необхідно звести до мінімуму використання дешевших (нехай і наукових) методів, до яких часто звертаються соціальні вчені.

3. Жодні альтернативи до результатів опитування, як-то адміністративні, оперативні чи мережеві дані, не здатні дати відповіді на теоретичні питання, що стоять у дослідженні, і підривають наукову строгість будь-якого аналізу.

4. Альтернативні джерела даних, перелічені у пункті 3, нечасто доступні в однаковому обсязі та форматі в різних країнах, що перешкоджає їх аналізу при проведенні порівняння. Крім того, існує замало альтернативних джерел даних, котрі задовольняли б увагу ESS до соціальних настанов.

Таким чином, ESS використовує та розвиває найкращі практики та науково обґрунтовані методи, що ведуть до появи високоякісних результатів, котрі заслуговують довіри соціальних вчених.

Опитувальники кожної хвили дослідження охоплюють діапазон тем, що стосуються ключових проблем сучасної Європи.

Заповнення опитувальника британською англійською мовою займає в середньому одну годину, хоча в деяких інших країнах на це йде дещо більше часу. Починаючи з 9 хвили всі країни повинні проводити опитування шляхом комп'ютеризованого особистого інтерв'ю (Computer Assisted Personal Interviewing – CAPI). Альтернативні способи збору даних не дозволяються, оскільки поєднання різних способів збору даних може серйозно зашкодити їх порівнянню як у часі, так і між країнами.

Опитувальник, розроблений провідними європейськими фахівцями, поєднує принципи тяглості та інноваційності, оскільки включає постійний основний модуль та низку змінних модулів, котрі формуються за результатами загальноєвропейського конкурсу.

ОСНОВНИЙ МОДУЛЬ

Проект ESS з самого початку замислювався як регулярне дослідження, спроможне фіксувати зміну цінностей та настроїв по всій Європі. Для цього в опитувальник був включений один основний модуль, в якому містяться питання про ставлення людей до низки цікавих для соціальних науковців тем. Питання супроводжуються вичерпним переліком соціально-структурних («базових») змінних, характерних для будь-якого міжнародного масового соціального дослідження. Точна кількість питань може варіюватися від хвили до хвили, але кожному з них присвоєне унікальне ім'я змінної, що дає користувачам можливість порівнювати дані у часовій перспективі.

ЗМІННІ МОДУЛІ

Для кожної хвили ESS формуються міжнародні дослідницькі групи, котрі беруть участь у розробці двох змінних модулів опитувальника. Змінні модулі формуються на основі спеціального конкурсу (Call for Proposals), об'ява про який публікується в Офіційному журналі Європейського Союзу та широко тиражується. Учасники конкурсу можуть подавати свої пропозиції щодо тематики «нових» змінних модулів, а з 2010 року – і для «повторних» змінних модулів. До розробки і випробовування цих модулів ставляться дуже ретельно і це займає понад 19 місяців часу.

Для 9 хвили ESS (2018) теж було сформовано 2 модулі. 1) «Часова організація життя» (“Timing of life”) – це повторний модуль, що фіксує сприйняття перебігу життя і ставлення до його ключових подій. Він організований за принципом роздільного опитування, що дозволяє аналізувати відмінності у сприйнятті за гендерною ознакою.

Він був впроваджений під час 3 хвили (2006), а успішна заявка на повторене використання цього модуля була складена під керівництвом професора Франческо Біллари з Університету Бокконі (Мілан, Італія).

2) Модуль «Правосуддя і справедливість у Європі» (“Justice and fairness in Europe”) є реакцією на зростання нерівності протягом останніх десятиліть і фіксує множинні виміри справедливості, розрізняючи, наприклад, дистрибутивну та процедурну справедливість, рефлексивну і нереклексивну оцінку справедливості, а також масштаб і часовий вимір справедливості. Новий модуль торкатиметься питання правосуддя і справедливості в контексті доходів респондентів, що дозволить встановити, як Європа вправляєється зі зростанням нерівностей. Цей модуль вперше увійде у опитувальник завдяки заявці, складеній під керівництвом професора Стефана Лібіга з факультету соціології Білефельдського університету (Німеччина).

Наразі змінні модулі проходять аналіз експертів, розробку в національних групах, когнітивне інтерв'ювання в різних країнах і перебувають на стадії попередньої кількісної апробації та перекладу

ТЕСТОВИЙ ОПИТУВАЛЬНИК

Задля оцінки надійності та валідності опитувальника ESS, кожна хвиля дослідження передбачає низку експериментів. Ці експерименти, що працюють за

принципом Multi Trait Multi Method (MTMM), також використовувалися для наповнення бази даних Прогнозування якості опитування (Survey Quality Predictor – SQP), котра допомагає розробникам опитувальника спрогнозувати надійність та валідність робочої версії опитувального інструментарію, перш ніж проводити польові випробовування.

ПЕРЕКЛАД

Для крос-національного дослідження, в межах якого дані збираються різними мовами, вкрай важливо, щоби якість перекладу була максимально високою.

Такі слова як «демократія» ('democracy'), «суспільне життя» ('social life') або «об'єднання» ('unification') можуть мати різний сенс для різних людей із різних країн у різний проміжок часу. ESS доповнює оригінальний опитувальник коментарями, котрі мають гарантувати, що переклад у кожній з країн матиме одне і те саме значення.

ESS практикує командний підхід до перекладу, що передбачає кілька етапів рецензування, схвалення, попереднього випробовування та документалізації. Для забезпечення повної репрезентативності в кожній із країн, опитувальник перекладається на будь-яку мову, що є першою мовою для більш ніж 5 % населення країни.

При підготовці цих перекладів ESS прагне досягти принципу еквівалентності. Процедури перекладу ESS скеровуються вимогами, що описані у інструкціях, котрі видаються залученим у проект країнам та відповідають таким ключовим принципам:

- оригінальний опитувальник розробляється британською англійською мовою з розрахунком на його подальший переклад. Кожній національній координаційній групі належить перекласти його однією або кількома мовами;
- ESS використовує TRAPD методологію – Translation, Review, Adjudication, Pretesting and Documentation (переклад, рецензування, схвалення, попереднє випробовування та документалізація);
- всі національні координаційні групи отримують деталізовані перекладацькі директиви (Translation Guidelines) та пам'ятку щодо якості перекладу (Translation Quality Checklist), де описуються всі процедури, котрих необхідно дотримуватися;
- по завершенні перекладу сформульовані запитання проходять два нових додаткових кроки – верифікація та SQP-кодування. Всі перекладені опитувальники мають пройти повний цикл верифікації та SQP-кодування.

Переклад опитувальника ESS відбувається під наглядом Перекладацької групи ESS за участі Перекладацької експертної панелі (Translation Expert Panel – TEP). Панель призначена консультувати ESS щодо перекладацьких питань. Це стосується як загальної перекладацької стратегії ESS, так і особливих випадків, коли перекладацька група ESS та/або Основна наукова група потребують зовнішньої експертизи. Панель проводить засідання, як правило, один раз під час

кожної хвили, а також, в разі необхідності, надає експертну допомогу між хвилями.

ESS практикує командний підхід до перекладу, що передбачає кілька етапів рецензування, схвалення, попереднього випробування та документалізації.

ФОРМУВАННЯ ВИБІРКИ

Мета стратегії ESS по формуванню вибірки полягає в розробці та впровадженні дієздатної та еквівалентної вибіркової сукупності для всіх залучених країн.

Формування вибірки в ESS скеровується вимогами, що представлені у інструкціях для залучених країн, та дотримується таких ключових принципів:

- вибірка для кожної із країн має бути репрезентативною для усього населення старше 15 років (без верхньої вікової межі), що проживає там у приватних домогосподарствах, безвідносно національності, громадянства та мови;
- на кожному етапі респонденти обираються методом строго випадкового добору;
- вибірка може формуватися на основі добору людей, домогосподарств або адрес;
- всі країни повинні орієнтуватися на досягнення «ефективного обсягу вибірки» у 1 500 респондентів, або 800 респондентів для країн ESS із населенням менш, ніж 2 млн з урахуванням дизайн-ефектів;
- квотний добір не допускається на жодній стадії;
- заміна домогосподарств або індивідів, котрі не дали відповідей, не допускається на жодній стадії (це стосується усіх тих, хто дав пряму відмову, не вийшов на зв'язок або не підпав під вимоги).

Кожна національна координаційна група несе відповідальність за складання належної вибіркової сукупності та розробку дизайну вибірки, котрий був би прийнятним для імплементації в їхній країні. В цьому кожній групі сприяє представник Експертної панелі ESS з формування та зважування вибірки, якому доручено їм допомагати.

ПІДГОТОВКА ІНТЕРВ'ЮЕРІВ

Всі інтерв'юери ESS повинні пройти підготовку (роз'яснення щодо їхніх задач) та інструктаж (роз'яснення щодо проекту) Основна наукова група надає для цього низку наперед створених слайдів та супутніх матеріалів, з опорою на які проводиться інструктаж.

Сесія інструктажу відрізняється від сесії підготовки тим, що вона торкається особливостей самого проекту, тобто описує проект ESS, опитувальник ESS та правила ESS. Перш ніж перейти до виконання своїх обов'язків, всі інтерв'юери повинні пройти персональний інструктаж з боку національного координатора або залученої в дану хвилю дослідницької служби. В цьому інструктажі мають бути розкриті усі подробиці щодо того, як слід

кодувати зібрані дані, як заповнювати контактні форми і як дотримуватися процедури добору респондентів (за необхідності).

ФІКСАЦІЯ ЗАЯВ У МЕДІА

Життєві події можуть сильно впливати на людське ставлення та сприйняття як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі. Наприклад, одиничний акт тероризму може змінювати контекст людської реакції на низку тем та впливати на їхні відповіді в різних країнах.

Національні координатори ESS відслідковують та фіксують політичні заяви, що лунають у медіа-репортажах їхніх країн під час польового етапу. Це гарантує, що люди, котрі в цей момент і в майбутньому аналізуватимуть дані, будуть обізнані щодо національного контексту, в якому проводилося опитування. Це надзвичайно важливо, оскільки актуальні події в країні можуть чинити тимчасовий вплив на відповіді респондентів.

ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ АКАДЕМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ОСВІТИ ТА НАВЧАННЯ

В добу, коли все керується даними, надзвичайно важливо, щоби нове покоління опанувало інформаційні компетенції. Тому ESS є важливим ресурсом для підготовки майбутніх соціальних учених. Використовуючи дані ESS, молоді соціальні дослідники можуть здобути аналітичні та комунікаційні навички, необхідні для побудови кар'єри у різних сферах. Повторювані крос-секційні дослідження, такі як ESS, постачають майбутнім управлінцям дані, на основі яких можна навчитися краще розуміти власне суспільство, що йтиме усім лише на користь.

Країни, котрі не мають розвинутої інфраструктури даних, отримують завдяки ESS доступ до національно значимого та, водночас, відкритого для порівняння джерела даних, з яким працюють тисячі користувачів з усієї Європи. Хтось задіяний у науці, а хтось використовує набуті інформаційні навички в інших сферах і професіях. ESS постачає інструментарій для освоєння інформаційних компетенцій, котрі допомагають озброїти нове покоління усім необхідним для життя в інформаційну добу.

РОЛЬ ESS EDUNET В ОНЛАЙН-НАВЧАННІ

Завдяки навчальній веб-програмі ESS EduNet, користувачі вчаться аналізувати дані не тільки засобами описової статистики.

Цей засіб електронного навчання розроблявся спеціально для використання у вищій освіті. У ньому містяться практичні приклади та вправи, що мають за мету занурити користувача у дослідницький процес: від теоретичних проблем до інтерпретації статистичних результатів.

EduNet був створений як інструмент лабораторії соціальних наук, де теоретичні питання можуть вивчатися з опорою на високоякісні емпіричні дані.

У ньому присутня низка тематичних розділів, що стосуються помилок вимірювання, багаторівневих моделей, зважування масивів ESS, моделювання

латентних змінних, а також таких тем, як імміграція, добробут, сім'я, гендер та праця, суспільна та політична довіра.

Супровідні матеріали запозичуються із масивів ESS, доступних для онлайн-аналізу або завантаження. Ці запозичення спеціальним чином приводяться у відповідності до теми.

На платформі представлені також і анімаційні відео та інтерактивні опитування.

ПІДГОТОВЧІ КУРСИ

Підготовчі курси ESS стосуються ключових аспектів всього циклу дослідження, з урахуванням його крос- національної порівняльної перспективи. Їхня ключова мета полягає в тому, щоб озброїти дослідників навичками і знаннями, необхідними для досягнення найвищої у Європі строгості та еквівалентності у крос-національних дослідженнях.

Підготовчі заняття проходять на персональних зустрічах або онлайн. Вони стосуються розробки опитувальника, перекладу, проведення інтерв'ю, методології та зважування. Їх проводять експерти в області соціальних наук при безпосередньому спілкуванні або через веб-сайт ESS. Наразі ESS ERIC проводить курси по співпраці з іншими соціологічними інфраструктурними мережами в межах гранту H2020 SERISS (див. www.seriss.eu).

СТАТИСТИКА ЩОДО ЗАРЕЄСТРОВАНИХ КОРИСТУВАЧІВ

ESS ERIC є найбільшою європейською мережею, що надає доступ до постійно зростаючого архіву даних про соціальні настанови та поведінку європейців.

ESS ERIC документує використання даних ESS починаючи з його першої хвили 2002 року і до сьогодні. В розрахунок береться активність двох груп користувачів:

- «Зареєстрованих користувачів» – котрі пройшли реєстрацію на сайті ESS, завдяки чому отримали можливість використовувати дані ESS;
- «Завантажувачів даних ESS» – зареєстрованих користувачів, котрі щонайменше один раз завантажували собі дані ESS.

Станом на березень 2017 року, на сайті ESS зареєструвалося 104 729 користувачів, котрі завантажували дані 72 920 разів.

НЕОБМЕЖЕНИЙ ДОСТУП ДО ДАНИХ ТА ДОКУМЕНТАЦІЇ БЕЗОПЛАТНИЙ ДОСТУП ДО МАСИВІВ

Дані ESS знаходяться у вільному доступі для некомерційного використання та можуть бути завантажені з сайту ESS після швидкої реєстрації.

Уся інформація, що збиралася починаючи з 2001 року, доступна онлайн. Кожна нова хвиля дослідження формує новий пласт точних даних, котрі застосовуються в академічних дискусіях та європейському управлінні.

Завдяки цьому уряди, політичні аналітики, вчені, студенти та представники громадянського суспільства можуть встановити, як люди із різних країн у різні проміжки часу ставляться до навколишнього світу та себе самих.

Щоб сприяти поширенню найкращих практик по всьому світу, усі протоколи, методи, процедури та дані ESS викладені на сайті проекту у вільному доступі. Вони є максимально прозорими.

Зареєстровані користувачі можуть завантажувати масиви даних чи аналізувати їх онлайн. За допомогою онлайн інструменту під назвою Nesstar можна створювати користувацькі масиви та завантажувати їх у різних форматах для подальшого використання в SPSS, STATA, SAS та інших програмах статистичного аналізу. Однак, якщо користувачі не бажають завантажувати дані, вони можуть шукати, переглядати та аналізувати їх онлайн.

КУМУЛЯТИВНІ ТА УЗГОДЖЕНІ ДАНІ

Майстер кумулятивних даних (ESS Cumulative Data Wizard) дає доступ до сукупних даних по країнах, котрі потрапляли в інтегрований файл ESS в ході двох або більше хвиль.

Це значить, що користувачі можуть скласти та завантажити користувацький масив із кумулятивного файлу даних ESS, обравши потрібні хвилі, країни та змінні. Для кожного користувацького файлу із даними створюється та завантажується описова інформація та документація.

ЗМІННІ МОДУЛІ ПО КЛЮЧОВИМ СУСПІЛЬНИМ ТЕМАМ ДЕМОКРАТІЯ ТА ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ

Європейське ставлення до демократії було частиною 6 хвилі ESS (2012), а громадську участь досліджували в ході Першої хвилі (2002). Обидві теми входили у змінні модулі опитувальника ESS.

Доктор Моніка Феррін, Цюріхський університет (Dr. Mónica Ferrin, University of Zurich)

Змінний модуль на тему демократії в межах 6 хвилі Європейського соціального дослідження пропонує деталізований опис думок європейців щодо того, чим має бути демократія, а також – їхнього ставлення до актуального стану та функціонування демократичних систем в їхніх країнах. Ця тема є вкрай важливою з огляду на кризу легітимності європейських демократій, котру вони начебто переживають протягом останніх десятиліть. Ключові висновки по цій проблемі розкриваються у результатах 6 хвилі ESS.

По-перше, європейці мають високу прихильність до демократії, безвідносно до якості демократії в конкретній країні їхнього проживання. Вони не тільки вважають, що демократія важлива сама по собі, але і цінують всі демократичні ідеали, як-то, наприклад, свобода слова або підзвітність уряду.

ДЕМОКРАТІЯ ТА ГРОМАДСЬКА УЧАСТЬ

Європейське ставлення до демократії було частиною 6 хвилі ESS (2012), а громадську участь досліджували в ході Першої хвилі (2002). Обидві теми входили у змінні модулі опитувальника ESS.

Доктор Моніка Феррін, Цюріхський університет (Dr. Mónica Ferrin, University of Zurich)

Змінний модуль на тему демократії в межах 6 хвили Європейського соціального дослідження пропонує деталізований опис думок європейців щодо того, чим має бути демократія, а також – їхнього ставлення до актуального стану та функціонування демократичних систем в їхніх країнах. Ця тема є вкрай важливою з огляду на кризу легітимності європейських демократій, котру вони начебто переживають протягом останніх десятиліть. Ключові висновки по цій проблемі розкриваються у результатах 6 хвили ESS.

По-перше, європейці мають високу прихильність до демократії, безвідносно до якості демократії в конкретній країні їхнього проживання. Вони не тільки вважають, що демократія важлива сама по собі, але і цінують всі демократичні ідеали, як-то, наприклад, свобода слова або підзвітність уряду.

По-друге, європейці мають спільні переконання щодо важливих складових демократії. Для більшості населення європейських країн двома ключовими рисами демократії є рівність перед законом та вільні і чесні вибори. Крім того, дехто з європейців вказує на довгий перелік речей, котрі слід брати до уваги, ведучи мову про демократію (від чутливості політиків до потреб громадян до громадської участі у прийнятті рішень і т. п.). Наразі найменш задоволені люди живуть у країнах, де якість демократії нижча за середню по Європі.

По-третє, є великий розрив між тим, чого європейці очікують від демократії в ідеалі, і тим, що вони отримують від своїх демократичних систем на практиці. Хоча оцінки громадян різняться в залежності від окремих аспектів демократії та між країнами, жодна чинна демократія не відповідає ідеальним уявленням своїх громадян. Особливо це стосується неочікуваних наслідків демократії (соціальної нерівності та захисту від бідності), де цей розрив є найбільш кричущим. Шоста хвиля дає політикам із демократичних країн потужний інструмент, щоб зрозуміти, чим саме невдоволені їхні громадяни і чому.

Шоста хвиля ESS також допомагає виявляти ймовірний брак громадської участі, оскільки ми встановили, що низькі оцінки функціонування демократії пов'язані з виключенням. І справді, серед тих, хто не голосує на виборах, оцінки різних аспектів демократії є значно нижчими, ніж серед тих, хто голосує. Цей висновок має велике значення для дослідження громадської участі. Він розкриває нові причини неучасті людей у голосуванні, на що особливо слід звернути увагу європейським урядам: довготривале невдоволення демократією може не тільки підривати демократичні настрої всередині країни (котрі є найгіршими серед тих, хто не голосує на виборах), а і підводити під загрозу легітимність рішень, котрі приймають виборні політики.

СІМ'Я, РОБОТА ТА ДОБРОБУТ

Питання на тему сім'ї, роботи та добробуту були включені у змінні модулі Другої (2004) та П'ятої (2010) хвиль ESS.

Професор Хелен Рассел, Інститут економічних та соціальних досліджень, Дублін. (Professor Helen Russell, Economic and Social Research Institute, Dublin).

Професор Данкан Галлі, Нафілдський коледж, Оксфорд (Professor Duncan Gallie, Nuffield College, University of Oxford).

Економічна криза, що розпочалася з банківського колапсу 2008 року, стала найсерйознішим викликом з часів кризи 1930-х років. В ході 5 хвили ESS (2010) був уперше задіяний повторний модуль, що складався з питань про сім'ю, роботу і добробут, котрі були вперше поставлені під час 2 хвили ESS (2004). Це дало можливість безпосередньо порівняти докризовий період з періодом, коли більшість країн вже вийшли з рецесії.

Повторний модуль оцінює змістовні параметри повсякденного сприйняття громадянами своїх умов праці, сімейного життя та особистого добробуту, а також почуття прихильності до суспільних інститутів їхніх країн. Це дозволяє зрозуміти, чи сприймалася криза по всій Європі однаково, або ж її сприйняття залежало від її розмаху та обсягу протекціоністських заходів, що впроваджувалися в межах інституційних систем окремих країн. Навесні 2012 року його основні результати були представлені для 19 країн, для яких можна було порівняти дані за 2004 і 2010 рік.

Результати ESS засвідчили, що економічна криза мала серйозний вплив на умови праці. Вона призвела до зниження рівня підготовки, котру давали роботодавці, змінила моделі трудової організації в кількох країнах Східної Європи, підвищила рівень трудового навантаження та погіршила гарантії зайнятості. Разом із тим, вона підірвала соціальну інтеграцію шляхом скорочення гарантій зайнятості, що зробило молодь менш готовою до трудового життя та послабило довіру людей до політики, знизивши рівень їхньої задоволеності демократією.

Однак існує і тривала стабільність в розбіжностях між країнами та групами країн. Зокрема країни Північної Європи і надалі пропонують найкращі умови праці та найбільший захист від психологічного стресу, зумовленого безробіттям.

Очевидно, що інституційна структура країни, особливо модель регуляції зайнятості та рівень соціального захисту, суттєвим чином впливає на якість повсякденного життя людей.

Наявність двох однакових модулів ESS дозволяє вивчати наслідки економічної кризи, котрі склалася станом на 2010 рік. Але на цьому усе не скінчилося. З 2011 року Європа увійшла в нову фазу кризи – кризу державного боргу. Можливо вона навіть ще більше зашкодила трудовому й сімейному життю людей, особливо в Південній Європі. Імовірно вона призвела до ще більшої поляризації між різними частинами Європи. В багатьох країнах ця фаза кризи супроводжувалася серйозною реструктуризацією державного сектору, що могло мати особливо згубні наслідки для жінок.

Надзвичайно важливо, щоб проект ESS і надалі відслідковував зміни у трудовому житті Європи та їхні наслідки для сімейного та ширшого громадського життя.

СТАВЛЕННЯ ДО ІММІГРАЦІЇ

Питання про імміграцію ставляться у ході кожної хвили дослідження. Крім того, в змінні модулі Першої (2002) та Сьомої (2014) хвиль входив розширений список питань про імміграцію.

Професор Ентоні Хіт, Центр соціальних досліджень, Оксфордський університет (Professor Anthony Heath, Centre for Social Investigation (CSI), University of Oxford).

Ліндсей Ричардз, Центр соціальних досліджень, Оксфордський університет (Lindsay Richards, Centre for Social Investigation (CSI), University of Oxford).

Імміграція до сьогодні є однією з найбільш нагальних і обтяжливих політичних проблем Європи, виборці в багатьох країнах знову і знову виносять її на порядок денний, а «радикальні праві» політичні партії (як, наприклад, Національний фронт у Франції) очолюють спротив міграції, котрий має місце в багатьох країнах. На тлі незмінно високого рівня трудової міграції в напрямку заможних західних країн та постійної необхідності приймати шукачів притулку із зон бойових дій по всьому світу, ця тема навряд чи втратить свою політичну актуальність в осяжному майбутньому.

Ставлення урядів до імміграції та кризи з біженцями частково зумовлюється громадською думкою і побоюванням, що виборці остаточно розчаруються (або вже розчарувалися) ліберальною міграційною політикою. Однак погляди широкої громадськості часто куди більш складні, ніж про це говорять. Наприклад, під час 7 хвили ESS громадськість Європи виявляла значно більше співчуття до висококваліфікованих мігрантів, ніж до некваліфікованих та малоосвічених, розглядаючи в якості основних критеріїв прийняття іммігрантів їхню готовність перейняти спосіб життя, властивий країні призначення, спроможність розмовляти мовою цієї країни та їхню трудову кваліфікацію.

Дані 7 хвили ESS кидають новий виклик поширеним переконанням щодо причин антимигрантських настроїв. Як свідчать наведені нижче діаграми, негативне ставлення до імміграції не завжди напряму пов'язане з кількістю мігрантів, що прибувають до країни. Наприклад, Ісландія та Швеція мають відносно високе позитивне сальдо міграції, але при цьому лишаються країнами з найприхильнішим ставленням до імміграції.

Причини антимигрантських настроїв є більш комплексними, ніж вважається зазвичай.

Дані 7 хвили ESS, що збиралися в 2014 році, дозволяють нам провести всебічний аналіз чинників, що визначають ці крос-національні розбіжності, і змін, котрих з плином часу зазнають антимигрантські настрої. Наприклад, це дозволяє нам співставити чинник конкуренції за робочі місця і житло з чинником занепокоєння щодо спроможності країни асимілювати мігрантів із інших релігійних та культурних традицій. Ці дані допоможуть по-новому поглянути на готовність приймати різні групи мігрантів, наприклад, переселенців з ісламських країн або біженців.

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ У ЗДОРОВ'І

Дані щодо нерівностей у здоров'ї серед жителів Європи збиралися за допомогою змінного модуля 7 хвили ESS (2014).

Доктор Тім Г'юїц, Лондонський університет королеви Марії (Dr. Tim Huijts, Queen Mary, University of London).

У 2005 році Світова організація здоров'я створила «Комісію з соціальних детермінант здоров'я», котра систематично вивчала вплив соціальних чинників на нерівності у здоров'ї всередині окремих країн та між ними. З моменту публікації її фінального звіту у 2008 році, подібні документи стали видавати різні національні уряди (наприклад, Marmot Review of Health Inequalities in England) та Європейський Союз. Таким чином, соціальним детермінантам та нерівностям у здоров'ї стали приписувати все більшу роль у формуванні здоров'я населення.

Однак, наразі існує замало ґрунтовних даних про соціальні детермінанти здоров'я та про вплив, котрий вони чинять на людське самопочуття. Основний модуль ESS включає довгий список змінних що стосуються різних соціальних детермінант (як-то безробіття, професійна належність, структура сім'ї, розмір соціального капіталу, дохід та ін.), але майже не торкається теми здоров'я (окрім суб'єктивної оцінки здоров'я та хронічних обмежуючих захворювань) і взагалі не враховує інші важливі детермінанти (зокрема, спосіб життя). В соціальних дослідженнях загалом бракує детальної інформації про здоров'я і способи життя, а медичним дослідженням навпаки бракує докладніших даних про соціальну структуру суспільства.

Ми вирішили цю проблему, додавши в ESS змінний модуль, присвячений соціальним детермінантам здоров'я. Окрім змінних, котрі вже використовувалися у попередніх хвилях ESS, в цей змінний модуль входять також і питання про хронічні захворювання, індекс маси тіла, використання й доступність медичних послуг, ризиковану поведінку, умови праці, житло, безоплатні медичні послуги, неоплачувану працю по догляду і дитячі захворювання. Ми переконані, що ESS має шанси стати основним джерелом даних про здоров'я та його детермінанти як для урядовців, так і для вчених, що проводять порівняльні дослідження по темі охорони здоров'я.

Європейські уряди доходять все більшої згоди у тому, що їхнє втручання, котре позитивно впливає на різні соціальні детермінанти, може покращити і людське самопочуття та скоротити нерівності у здоров'ї. Звісно, що цього можна досягти шляхом проведення додаткових експериментальних замірів на тлі свого втручання. Але можна і збільшити кількість «природних експериментів» щодо чинних політик і втручань, шляхом порівняння даних між країнами.

Змінний модуль, присвячений нерівностям у здоров'ї та їхнім соціальним детермінантам, допоміг отримати цей результат шляхом створення та оприлюднення масиву ґрунтовних і порівнюваних даних з усієї Європи, в який входить, в тому числі, і довгий перелік питань про стан здоров'я. Тепер з'явилась можливість порівнювати вплив різних європейських політичних механізмів (або політичних режимів) на людське самопочуття і нерівність у здоров'ї. Крім цього, з огляду на те, що даний модуль фіксує низку оцінок щодо стану психічного та

фізичного здоров'я, таке порівняння буде значно ширшим і ретельнішим, ніж усі попередні, що робилися на основі даних ESS.

Більше того, цей модуль допоможе вченим дослідити і порівняти вплив на здоров'я різних соціальних детермінант, протестувавши при цьому відповідний емпіричний доробок різних теорій здоров'я та нерівностей у здоров'ї (культурно-поведінкову, матеріальну та психосоціальну), а також встановити відмінності, що існують між різними країнами та політичними контекстами.

Отримати такий результат на всеєвропейському рівні раніше було неможливо. Встановити, яка із наявних моделей найкраще пояснює множинні показники стану здоров'я у різних європейських країнах важливо не тільки для розвитку теорії, але і для розподілу пріоритетів у політичних рішеннях, спрямованих на покращення самопочуття населення та скорочення нерівностей у здоров'ї. Перші підсумки цієї хвилі наразі доступні у №6 Головних результатів Європейського соціального дослідження (Topline Findings Series issue 6).

СТАВЛЕННЯ ДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ У ЄВРОПІ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ

Ставлення європейців до соціального захисту вивчалось в ході 4 хвилі ESS (2008), і повторно під час 8 хвилі ESS (2016).

Деякі питання на цю тему представлені і в основному модулі опитувальника.

Професор Вім ван Оршот, Центр соціологічних досліджень, Льовенський католицький університет.

Professor Wim van Oorschot, Centre for Sociological Research, KU Leuven.

За останні десятиліття всі європейські країни з системою соціального захисту, соціальної допомоги та послуг постали перед серйозними викликами. Наприклад, посилення міжнародної економічної конкуренції підриває спроможність національних держав до перерозподілу благ, в той час як старіння населення, нові форми сім'ї та все більш гнучкий ринок праці підводять державу загального добробуту під нові суспільні ризики, котрі потребують вирішення. Разом із тим, державу загального добробуту ставлять під сумнів не лише з огляду на структурні перетворення. В її бік все частіше лунають ідеологічні закиди, що звинувачують її у підриві людської самостійності й відповідальності, руйнації традиційних соціальних зв'язків і послабленні приватних форм солідарності та самопомоги.

Як наслідок, у багатьох європейських країнах тривають ґрунтовні реформи системи соціального забезпечення, хоча їхній характер та напрямок зумовлюються національним спадком та обставинами. Але традиційні форми солідарності – між старшим поколінням і молоддю, між багатими й бідними, між активними і неактивними людьми – у кожному разі зазнають тиску. Для багатьох головною соціальною проблемою стала солідарність між корінним та новоприбулим населенням. Загалом, найбільше занепокоєння викликає внутрішня згуртованість європейських суспільств, що значною мірою досягалася за рахунок традиційної держави загального добробуту.

Ставлення європейців до держави загального добробуту грає важливу роль у погодженні чи блокуванні запланованих у цій сфері реформ, оскільки від нього сильно залежить соціальна легітимація вжитих заходів. Тому необхідно знати не лише людське ставлення до сьогоднішніх дискусій та політик щодо соціального захисту, але і громадську думку про майбутнє держави загального добробуту. Модулі ESS щодо цих питань мають на меті розробляти такого роду знання.

Наприклад, завдяки першому тематичному модулю 2008 року ми дізналися, що, з точки зору загального добробуту, можна вести мову про два окремих європейських світи. Жителі Північно-Західної Європи переважно схвалюють принципи перерозподілу й відповідальності соціальної держави за добробут її громадян і позитивно оцінюють спосіб, у який ці принципи реалізуються на практиці. На півдні і сході Європи люди також схвалюють ці принципи, але не задоволені тими можливостями й послугами, котрі вони отримують в дійсності.

Засвідчити широку підтримку держави загального добробуту можна тим фактом, що лише невелика кількість європейців критикує моральні й економічні наслідки соціального захисту з боку держави (стверджуючи, що цей захист робить людей менш відповідальними одне перед одним і перед самими собою, або що він шкодить людській трудовій етиці й економічній конкуренції). Навпаки, європейці вбачають у системі соціального забезпечення суспільні переваги (вона скорочує нерівність, підтримує соціальний порядок і підвищує якість життя більшості громадян).

Одна із цікавих знахідок, в контексті економічної проблематики, полягає у тому, що чим більш соціально орієнтованою є економіка, тим більш солідарними й прихильними до системи загального добробуту стають європейці. І навпаки (що, мабуть, більш цікаво), в часи економічної скрути широка європейська громадськість стає все менш солідарною.

СТАВЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ДО КЛІМАТИЧНИХ ЗМІН ТА ПРОБЛЕМ ЕНЕРГЕТИКИ

Це абсолютно новий змінний модуль, що увійшов у опитувальник 8 хвили ESS (2016), польовий етап якої відбувався на зламі 2016–2017 років.

Професор Воутер Пуртинга, Кардіфський університет (Professor Wouter Poortinga, Cardiff University).

Глобальна зміна клімату є однією з найбільших екологічних загроз, з якими наразі стикається світ. Реакція на цю загрозу з боку людей, урядів та міжнародної спільноти значною мірою зумовлюється громадською думкою щодо реальності й наслідків кліматичних змін. Фундаментальних зрушень у використанні та виробництві енергії, що необхідні для стримування кліматичних змін, можна досягти виключно за стійкої підтримки з боку громадськості. Однак між суспільним розумінням кліматичних змін та готовністю вживати і підтримувати відповідні заходи є велика різниця. Ставлення громадськості варіюється в залежності від країни, а також культурної і політичної належності, та змінюється з часом.

У різних дослідженнях звершувалися спроби осягнути всю складність громадської думки щодо кліматичних змін. Психологічні дослідження засвідчили, що готовність брати особисту участь у відповідних діях сильно обумовлена тривогою за стан навколишнього середовища та індивідуальними чинниками.

Погляди на кліматичні зміни наразі є вкрай політизованими. Наприклад, у США опитування громадської думки свідчать про наростання поляризації у цьому питанні між прихильниками різних політичних ідеологій та партій. Хоча у Сполученому Королівстві політичні консерватори та виключені групи частіше є скептиками в цьому питанні і рідше підтримують боротьбу проти кліматичних змін, наразі немає підстав вважати, що в майбутньому поляризація загостриться.

Розбіжності в крос-національній та часовій перспективі пояснити значно важче, насамперед через брак якісних міжнародних поздовжніх даних. Зростання чисельності людей, що заперечують кліматичні зміни, пояснювалося різними чинниками, як-то втрата довіри до кліматології, витіснення екологічної проблематики економічною на тлі загального спаду або надмірна присутність скептиків у медіа. Дослідники виявили, що природні негоди, на кшталт повені, здатні впливати на громадську думку щодо зміни клімату, і численні дослідження свідчать, що температурні аномалії переконують громадськість у реальності кліматичних змін.

Значимість соціально-економічних чинників підтверджується тим фактом, що кліматичні зміни напряду змагаються за громадську увагу з іншими повсякденними проблемами, такими, як стан економіки. Менш переконливою є теза про те, що сприйняття кліматичних змін зумовлюється ЗМІ. Разом із тим, кліматичний скептицизм у медіа та громадській думці є характерною рисою саме англомовних країн.

Модуль, присвячений клімату та енергетиці, що увійшов у 8 хвилю ESS, розроблявся зумисно з метою створити детальний і теоретично обґрунтований масив даних, котрий дозволяв би проводити надійні порівняння настанов європейців щодо зміни клімату, енергетичної безпеки та енергетичних преференцій. Цей ґрунтовний масив допоможе краще зрозуміти, як саме людське сприйняття зумовлюється індивідуальними та соціально-політичними контекстуальними чинниками.

РОЗРОБКА ПОЛІТИКИ У КРОС- НАЦІОНАЛЬНОМУ ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РОЗРІЗІ

Увага до громадських настроїв має вирішальне значення при формуванні державної політики, особливо в умовах спаду політичної участі та виборчої активності. Результати опитування ESS можуть виявитися корисними для управління Європою та посприяти змінам у політиці залучених у проект країн.

ESS висвітлює соціальні та політичні настрої європейців в контексті даних про людську поведінку і її соціальні чинники. Воно спирається на високі наукові стандарти, багато з яких раніше вважалися недосяжними для досліджень такого роду. Це значить, що за допомогою даних ESS можна побачити, як законодавчі зміни відбиваються на населенні відповідних країн.

В цьому параграфі наводиться кілька прикладів безпосереднього впливу ESS на політику.

Результати 4 хвили ESS допомогли парламенту Болгарії розробити два законодавчих акти: Про сприяння інвестиціям та Про іноземців у Республіці Болгарія. Перший закон гарантує рівне ставлення до болгарських та іноземних інвесторів, а другий – розширює законні підстави для відвідування країни іноземними громадянами.

Дані зі змінного модулю 5 хвили ESS про довіру до правосуддя були використані у проекті Єврокомісії Euro-Justis. Проект Euro-Justis надав органам Європейського Союзу та держав-членів ЄС нові індикатори для оцінки суспільної довіри до системи правосуддя.

Цей модуль також був переданий Службою національного аудиту Сполученого Королівства на розгляд парламентського комітету Палати громад в якості зразка того, як Міністерство юстиції могло б порівнювати систему правосуддя Сполученого Королівства з системами інших європейських країн. Дані модуля про довіру до правосуддя фігурували і в звіті Міністерства юстиції за 2012 рік, що призвело до змін у методах контролю роботи вищих офіцерів поліції з боку Королівської інспекції корпусу констеблів.

В Центрі досліджень європейської політики (Centre for European Policy Studies) – провідному аналітичному центрі Європи – проект ESS проводив семінар про систему правосуддя, котрий відвідували високопосадовці з Єврокомісії. У 2012 році аналогічний семінар відбувся у Міністерстві юстиції Сполученого Королівства.

Методологія ESS стала в нагоді Міністерству соціальних справ і освіти Естонії. У 2009 році там проходили семінари ESS, а в 2011 році дані ESS використовувалося в міністерських ініціативах, зокрема в Програмі міжнародного оцінювання компетенцій дорослого населення (Programme for the International Assessment of Adult Competencies – PIAAC). Перед тим, у 2008 році, дані про ставлення до імміграції, зібрані в ході 3 хвили ESS, були використані в звіті естонського Міністерства з питань народонаселення.

У 2010 році розпочалася Програма вимірювання національного добробуту (Measuring National Wellbeing Programme) Служби національної статистики Сполученого Королівства (UK Office of National Statistics – ONS). Програма впроваджувалась для створення узагальненої картини суспільства через доповнення наявної економічної, соціальної та екологічної статистики даними про громадську думку.

В рамках цієї програми ONS аналізувала дані основного модуля опитувальника ESS, котрі стосувалися задоволеності життям та почуття щастя, а також змінного модуля 3 хвили ESS, присвяченого питанням добробуту.

Вимірювання суб'єктивного добробуту з боку ONS проводилося на тлі обговорення результатів 3 хвили ESS у Фонді нової економіки (New Economics Foundation – NEF). Крім того, Група зі стратегії та аналізу (Strategy and Analysis Team) при Кабінеті міністрів Сполученого Королівства спиралася на результати ESS, щоб впровадити правильне розуміння поняття добробуту в усіх урядових органах.

Змінний модуль 4 хвили ESS, присвячений досвіду і проявам ейджизму, був спільною розробкою Кентського університету та проекту ESS. Модуль супроводжувався поглибленою програмою співпраці між Кентським університетом, благодійною організацією Age UK та Урядовим відомством із питань праці та пенсії Сполученого Королівства (UK Government Department for Work and Pensions – DWP).

При UK DWP працювала група, котра, за участі провідних дослідників DWP, складала звіти на основі даних ESS. У 2013 році ESS проводило в DWP семінар на відповідну тему задля ознайомлення DWP та інших урядових аналітиків з масивами даних та результатами ESS. Координатори Року активної старості та міжпоколінної солідарності в ЄС та СК також обговорювали дані ESS, наголошуючи на необхідності вчитися жити в усе більш старому суспільстві.

Інші приклади:

- дані щодо молоді, зібрані в ході 3 і 6 хвиль ESS, у 2016 році з'явилися у доповіді Міністерства соціальних справ та охорони здоров'я Франції (Ministère des Affaires Sociales et de la Santé);
- дані ESS фігурували у доповідях федеральних органів та міністерств Німеччини, а також у німецьких місцевих адміністраціях, нерідко в якості взірця для локальних опитувань, зокрема щодо проблеми міграції;
- у 2011 році польська національна координаційна група ESS проводила тренінг у Національному банку Польщі;
- спираючись на зібрані дані, ESS час від часу проводить семінари по стратегічній політиці. Зокрема ідеться про семінар на тему демократії в Європарламенті та парламенті Італії (2015), а також семінари в Європейській організації співробітництва та розвитку на такі теми, як добробут, ставлення до соціального забезпечення, сім'я, робота і соціальний захист (2013, 2014), імміграція (2017). У 2012 році в Центрі європейської політики (European Policy Centre) відбувалися заходи, присвячені темі довіри до поліції та суду. В 2017 році в Єврокомісії відбувся захід за участі Вітяніса Андрюкайтиса, єврокомісара з питань охорони здоров'я та безпеки харчових продуктів;
- у 2016 році проект ESS презентував свої дані та аналітичну онлайн-платформу співробітникам дослідницького відділу Бібліотеки Палати громад Сполученого Королівства.